Переночувавши в повітці на сіні, ми з Петром Мартинюком до світу вирушили на озеро. Це був русявий, синьоокий коріняк-поліщук — правнук Лесиного дядька Лева, яких не перестає родити талановита земля. В його товаристві не було сумно. Лікар, хірург за професією, він, проте, ніколи не вдавався в нудні оповіді про хвороби й немочі, висловлюючись про них, як про кривизну, лишаї й гнилі дупла на могутньому й безсмертному древі людського роду,— його обходило глибинне, першопричини різних болячок, що вражають центри й периферію організму, чому і присвячував свої досліди, ставши кандидатом наук. Словом, любив докопуватись першооснов — брати бика за роги.

Кругом висів туман — стояла середина серпня, якраз та пора, коли найліпше ловити рибу, бо вона нарозкошувалася за весну й виросла за літо. Туман не був густий, безпросвітний і холодний, а легкий, сизий і теплий.

Озеро з одного боку обіймав ліс, а з другого, відразу за очеретами, його облягали осушені болота. Нічого цього не було видно за туманом. У ньому стіною подрімували сосни: ліс начеб не виявляв ознак свого життя, а біля нього сонно дихало озеро, зупинившись у своїх берегах. Врочиста тиша й солодка непорушність огортали світ, як це завжди буває перед сходом сонця.

Раптом там, в очеретах, а чи за ними, щось стрепенулося, так вітер гонить хвилю, а чи великий птах змахує своїми дужими крилами. Я подумав, що це ненаситна щука шукає собі здобич, мені відразу захотілося її зловити, але Петро Мартинюк узяв мене за рукав, і ми зупинилися.

— То не щука,— прошепотів він і насторожився.

Та все начеб завмерло: знов було тихо. Лікар не відпускав мого рукава, обережно поклав свої снасті, кивнув, щоб я поклав свої, а тоді повільно, крок за кроком повів мене берегом озера. Дійшовши до очеретів, подав знак лягти. Ми полягали. Тоді він знов подав знак — повзти поповзом. Я був переконаний, що шелеснуло в озері, але Петро Мартинюк тяг мене від води, сам пильно вдивляючись у затуманене поле. Нічого не помічаючи, я вихопився вперед, але він мене зупинив, простяг свою руку, і його рука зависла в повітрі.

— Так і є — вони...— ледве прошепотів.

Те, що я побачив у тумані, під його рукою, змусило мене прилягти до берега, до росяної трави. Комбайни давно відшуміли, поле було виоране, чорніла чорна рілля, і на ній, прямо перед нами, повиті сизим туманом, який спадав, загусаючи, великим колом стояло безліч бузьків. Вони поопускали голови, кожен стояв на одній нозі й начеб думав велику думу. Я почав їх лічити: "Один, два, три..." Дорахувався до тридцяти, збився, обережно блимнув на лікаря, німо запитуючи його: "Хто тих бузьків скликав, наказав стояти колом? Чому?" Мій товариш повільно опустив свою простерту руку. Його очі були усміхнені, ясні й вологі: мабуть, йому вже не раз доводилося спостерігати подібне видовище. Він мовчав, але не тільки його усміхнені очі, увесь він, принишклий, одначе збуджений і зосереджений, засвідчував, що зараз ми станемо свідками неймовірного.

Проте сподіване довго не починалося. Туман рідшав, окреслювалася хвиляста рілля, і на ній вже добре стало видно бузьків, їхні червоні дзьоби, червоні лапи, їхнє пір’я — біле й чорне, як ознаки життя й смерті. Птахи все стояли, кожен на одній нозі, правильним колом, начеб хтось обвів його для них циркулем, і всі разом думали свою велику думу.

А коли засвітало, коли туман зникав, рожевіючи чи то від сонця, яке ще не зійшло, але зарум’янило край неба, чи то від червоних пташиних дзьобів і лап,— на полі-ріллі розпочалося справді неймовірне. У центр кола, на чорну ріллю, виходив із буслиного ряду бузько. Він виступав

повільно й поважно, погордливо несучи свою голову. Став у самісінькому центрі кола, і всі бузьки підняли голови. Він шляхетно глянув ув один бік, у другий—на всі чотири сторони, начеб вклонився товариству. Тоді розправив широкі крила й граціозно розпочав свій шляхетний танець. Той бузько був гарний, як лебідь. Він був гарніший, ніж лебідь, у своєму нестримному, героїчному танці. Підіймав одне

крило вгору, другим черкав по ріллі. Розганявся, ніби пориваючись злетіти, і хоч не відривався від землі, та здавалося, що весь час ширяє в повітрі,— був легкий, стрімкий і недосяжний, виробляючи такі вихиляси, які не снилися професійним виконавцям гопака й метелиці. Нарешті він заклекотав на все поле | і зупинився: показав усім, який він, і знову шляхетно глянув ув один бік, у другий — на всі чотири сторони і такий же невтомний пішов з центра кола на своє місце.

— Вибирають вожака,— сказав Петро Мартинюк.

Я спостерігав таке вперше. Бузьки стояли густим колом, старі і молоді. Вони стояли попарно, подружжями, | і треба було бачити, як кожна буслиха з нетерпінням чекала, коли прийде черга танцювати її буслові. Як вона хвилювалася, коли він виходив у центр кола, щоб виявити свою силу, волю й здібності! А бузьки цілою громадою пильно, неосудливо й безкомпромісно оцінювали кожен найменший рух нового танцюриста. Бувало, що недотепуватий невдаха, задихавшись, падав, розпластавшись: тоді він волікся на своє місце, як побитий.

— Лягайте, як вам зручніше,— сказав мені лікар.— Можна й перемовитися: тепер бузькам не до нас...— І він почав розповідь про бузьків.

Лежачи на березі озера й спостерігаючи дивний, начеб ритуальний танець, я слухав не менш дивну історію.

— У нашому селі завжди мостилися бузьки. Хати під солом’яною стріхою. Винесуть колесо на дах, от вони й мостяться. Так повелося. Люди і птахи були нероздільні. Недарма бузьків у народі вважають священними: за переказами, вони приносять малих дітей — щастя,— вів Петро Мартинюк.— Але бузьки вивелися з нашого села. Чому? Слухайте...— гірко посміхнувся.— Я вже їх не застав,— і зітхнув.— Не подумайте собі: тому, що перевелися хати під соломою, і тому, що ніхто не виносить колеса. Ні! Хіба бузьки, лелеки не кладуть гнізд на телеграфних стовпах, на кудлатих вербах? Ні, вони просто відцуралися нашого села. А було так: однієї весни пара бузьків, відремонтувавши гніздо на хаті нашого сусіди, заходилися виводити молодняк. Коли знайшлися яйця, шибайголівський сусідський хлопчак видерся на дах і заради звичайнісінької цікавості взяв собі одне буслине яйце, підмінивши його на качине. За те його потім і прозвали Підмінияйце. Це смішне прізвисько перейшло нащадкам. Ще й досі цілий куток називають Підмінияйце.

— Що ж сталося з тим, качиним, підкиненим? — обірвав я Петра Мартинюка.

— Отож і сталося...— відповів він.— Бусли не помітили, що яйце не їхнє. Буслиха сіла на яйця, а бусел тільки те й робив, що годував її: носив ретельно жаб, вужів — усе, що повзає. Вивелися молоді — тоді й сталося лихо. Аж тепер бусел доглянув, що у їхньому гнізді негаразд: одна дитина як дитина — бусленя, а друга — каченя, щось чуже. Він день і ніч гасав по гребені даху зі страшним клекотом, мовби виклекочуючи одне й те ж: "Зрада! Зрада!" А буслиха стояла край гнізда й мовчки умирала.

Потім він знявся угору, злинув у небо, що його не стало й видно і, склавши крила, каменем упав на подвір’я. Через хвилину те ж саме зробила й буслиха. Заплатили смертю за легковажність отого шибайголови Підмінияйце. З того самого часу бузьки й вивелися з нашого села,— закінчив він.

А на чорній ріллі в промінням ранкового сонця далі продовжувалося обрання вожака, який би повів буслину зграю через море, а потім, з новою весною, привів її назад, у рідні краї. Виходили нові й нові кандидати. Кому ж випаде здійснити цю важливу місію, повну не лише сили, але й мудрості? Чиїм крилам доручить себе буслина зграя?

Я дивився на свого товариша: у його білястому чубі снив туман, а його очі синіли, спиваючи ранкове небо.

Ми забули про свої рибальські снасті. За нашими плечима таємниче пробуджувався ліс, і пробуджувалося мінливе озеро.